

УДК 027.022(477):[316.658.4:316.774]-048.66:355.01(470:477)
DOI: 10.31866/2616-7654.14.2024.318335

ПУБЛІЧНІ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ ЯК ОСЕРЕДКИ ПРОТИДІЇ РОСІЙСЬКІЙ ПРОПАГАНДИ В УМОВАХ ВІЙНИ

*Галина Нудищук,
здобувачка вищої освіти ОС «доктор філософії»,
029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа,
Київський національний університет
культури і мистецтв
(Київ, Україна)
e-mail: galina.nydishyk@gmail.com
ORCID ID: 0000-0001-9078-2605*

Для цитування:

Нудищук, Г. (2024). Публічні бібліотеки України як осередки протидії російській пропаганді в умовах війни. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, 14, 177-188. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.14.2024.318335>

Мета статті – дослідити роль публічних бібліотек України як осередків протидії російській пропаганді в умовах війни.

Методи дослідження. У статті використано комплекс підходів і методів: концепція бібліотечного закладу як мультифункціонального хабу або центру. Із цією концепцією корелюються структурно-функціональний, субстанційний і системний підходи, що допомагають розкрити потенціал реструктуризації та мультимірності публічних бібліотек. Також у дослідженні використані методи контент-аналізу та інтент-аналізу в контексті підвищення кваліфікації бібліотечних працівників як важливої ланки протидії небезпечним і згубним інформаційним впливам із боку Російської Федерації як країни-агресора.

Наукова новизна. Вперше розглянуто статус публічних бібліотек України як осередків протидії російській пропаганді в умовах війни.

Основні висновки. Нині публічні бібліотеки України опинилися перед викликами, породженими російсько-українською війною, і одним із них є поширення російської пропаганди і проросійських наративів в інформаційному просторі нашої країни. Як мультифункціональні та інформаційні центри громад публічні бібліотеки в багатьох регіонах перетворюються на осередки протидії російській пропаганді, що вимагає від бібліотечних фахівців зміни підходів до роботи як з інформаційними джерелами, вебресурсами та соцмережами, так і зі своїми відвідувачами. Поряд із наданням психологічної допомоги та активною волонтерською підтримкою публічні бібліотеки України активізують соціально-комунікаційну діяльність, пов'язану із захистом інформаційного простору, а саме – боротьбою з фейками, дезінформацією та кіберзагрозами, акцентують увагу на інформаційній гігієні та завзято провадять просвітницьку роботу, розуміючи, що медіаграмотність і медіапросьомеризм є важливими складовими у протидії російській пропаганді.

Ключові слова: публічні бібліотеки, російська пропаганда, дезінформація, фейки, медіаграмотність, інформаційні гігієна та безпека, просвітницька робота.

ВСТУП

Повномасштабна збройна агресія Росії проти України, яка розпочалася у лютому 2022 р., відчутно вплинула на роботу багатьох галузей та інституцій у нашій країні, і бібліотечна галузь тут не виняток. Росіяни продовжують нищити та грабувати, палити книги, руйнувати українську культуру, при цьому важливо відзначити, що бібліотеки не лише просять про допомогу, але й надають її самі, зокрема, бібліотечні працівники рятують і виносять книги зі зруйнованих бібліотек, розфасовують гуманітарну допомогу, беруть активну участь в інформуванні ВПО, плетуть маскувальні сітки, воюють у лавах ЗСУ, долучаються до зборів продуктів та необхідних речей. Водночас їхніми ж зусиллями активно списується антиукраїнська література, що здається на макулатуру, а отримані від цього кошти йдуть на допомогу ЗСУ або закупівлю нових книг українських видавництв. Зрештою російсько-українська війна перетворила зокрема і публічні бібліотеки на мультикультурні хаби, на базі яких відкриваються гуманітарні та волонтерські центри, продовжується популяризація української літератури через читальні клуби, відкриті лекції, публікації у соціальних мережах, створюються інформаційні зони і центри психологічної реабілітації тощо. Як зауважила із цього приводу Н. Грачова, «бібліотечна галузь має тримати свій культурний фронт під час повномасштабного військового вторгнення росії в Україну та військового стану у всій країні» (Грачова, 2022). Одним із напрямків боротьби публічних бібліотек України на цьому «фронті» є протидія російській пропаганді та дезінформації, яка, за словами голови комітету із закордонних справ Палати представників США Еда Ройса, «з часу холодної війни... стала значно розумнішою. ... серед іншого, вона має на меті зруйнувати демократичну стабільність... Їхні прийоми підривають довіру до українського уряду та допомогли закласти ґрунт для вторгнення» (*Як протидіяти російській пропаганді*, б.д.). Важливо наголосити, що цьому напрямку роботи публічних бібліотек українські вчені приділяють мало уваги, і це актуалізує пропонуване дослідження.

ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДҐРУНТЯ

Різні аспекти діяльності публічних бібліотек України розглянуто у працях Н. Ашаренкової, К. Бережної, Т. Вилегжаніної, О. Білик, Г. Ковальчук, Н. Кучерявої, Л. Любаренко, В. Пашкової та ін. Із досліджень останніх років варто відзначити працю Л. Кузнецової, в якій авторка вивчає та узагальнює наслідки руйнувань і втрат публічних бібліотек під час повномасштабного вторгнення Росії на територію України, застосовуючи ретроспективний та інформаційний методи дослідження. Під час систематизації широкого фактичного матеріалу вона вводить у науковий обіг окремі інформаційні матеріали та статистичні дані щодо руйнувань і втрат публічних бібліотек під час повномасштабного наступу РФ із лютого 2022 р., наголошуючи на скороченні мережі публічних бібліотек в усіх українських регіонах, особливо в зонах бойових дій, акцентує увагу також на руйнуванні та пошкодженні будівель, повній або частковій втраті фондів окремими публічними бібліотеками, особливо у Харківській, Запорізькій, Миколаївській, Донецькій та інших прифронтових областях, матеріально-технічних засобів (Кузнецова, 2022). С. Сердюк і С. Герасимова (2022) пишуть, що в нових воєнних реалі-

лях бібліотеки не лише сприяють волонтерському руху та благодійництву, проводять заходи із промоції читання, забезпечують доступ до достовірних джерел, а й наполегливо розвивають інформаційно-консультативну діяльність і стають територією безпеки та психологічного комфорту. Ця опція є важливою в контексті протидії російській пропаганді, однак ці аспекти авторки оминають у своїй статті. Цікавим є соціологічне дослідження «Вплив російської збройної агресії на діяльність публічних бібліотек Черкаської області» (Бугаєнко, 2022), в якому здійснено моніторинг стану і діяльності публічних бібліотек Черкащини в умовах російської збройної агресії, а також проаналізовано та узагальнено інформацію з метою її використання в подальшому для розроблення плану дій щодо відновлення роботи і розбудови закладів. Натомість О. Потіха (2023) вважає, що серед пріоритетних завдань українських бібліотек під час війни – боротьба з фейками, дезінформацією та кіберзагрозами, захист інформаційного простору. А те, що в рамках Всеукраїнської науково-практичної бібліотечної конференції «Бібліотека у сучасному інформаційному просторі: проблеми та перспективи (до 100-річчя бібліотеки Університету Ушинського)» (Спасскова та ін., 2023) серед заявлених тем доповідей не було жодної, яка б піднімала питання про публічну бібліотеку як осередок протидії російській пропаганді, є підтвердженням актуальності цієї наукової розвідки. Також варто відзначити статтю Т. Новальської, Ю. Горбаня, Н. Бачинської та Г. Пристай (2024), в якій автори зауважили, що публічні бібліотеки в умовах російсько-української війни залишаються потужними осередками збереження, функціонування та популяризації культури і знань, а також продовжують транслювати в суспільстві патріотичні цінності і створювати комфортний інформаційний простір.

Мета статті – дослідити роль публічних бібліотек України як осередків протидії російській пропаганді в умовах війни.

МЕТОДИ ТА МАТЕРІАЛИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Онтологічним та епістемологічним базисом трансформаційних процесів у публічній бібліотеці, покликаних перетворити її на осередок протидії російській пропаганді, є концепція бібліотечного закладу як мультифункціонального хабу або центру. При цьому, як зазначає Т. Костирко (2018), «головні функції та завдання бібліотеки залишаються незмінними в рамках Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу», проте постійно проводиться реорганізація її штатної структури й кадрів, моніторинг сервісів та трансформація бібліотечного простору тощо» (с. 42). Із зазначеною концепцією корелюється і системний підхід, із позиції якого бібліотека сприймається як автономна система, а також структурно-функціональний підхід, що допомагає розкрити основні виміри бібліотечного простору для подальшої його реорганізації. Для опису трансформації бібліотечного закладу в умовах війни також слід звернутись до субстанційного підходу, що розкриває потенціал її реструктуризації та мультимірності. Так, цілком слушною є думка деяких зарубіжних дослідників, що бібліотеки мають бути «багатофункціональними, гнучкими, орієнтованими на користувачів і підтримувати багато наукових заходів» (O'Kelly et al., 2017, p. 843), тоді як інші теж доречно зауважують, що вони завжди були чимось більшим, ніж «сховищем для

записаних знань», власне, місцем для самоаналізу, засвоєння та генерування нових ідей (Cunningham & Tabur, 2012). Оскільки вищезазначена тематика є міждисциплінарною (на перетині бібліотечно-інформаційної галузі, теорії та практики пропаганди, журналістики і соціальної комунікації), через те під час роботи над пропонуваними дослідженням використані методи контент-аналізу та інтен-аналізу, що є важливими в контексті підвищення кваліфікації бібліотечних працівників як важливої ланки протидії небезпечним і згубним інформаційним впливам із боку Російської Федерації як країни-агресора.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Сьогодні доводиться погодитися із Е. Бернейсом у тому, що пропаганда активно змінює бачення світу та пронизує все наше життя, а отже, має вплив в інформаційному та цифровому суспільстві на багато процесів, наділяючи тих, хто її продукує, неабиякою владою. Це дуже добре розуміють сучасні тоталітарні режими, насаджуючи своїм громадянам на основі симбіозу пропаганди й ідеології потрібні конструкти дійсності, що Г. Почепцов назвав «метапропагандою». Щоб виробити механізми протидії сучасній пропаганді, зокрема і з допомогою бібліотечних закладів, потрібно зрозуміти її специфіку, яка полягає у тому, що вона зазвичай здійснюється в інтересах дипломатичних друзів та спрямована проти дипломатичних ворогів (Г. Ласвелл), давно відмовилася від застарілих форм обману й оперує різноманітними джерелами правди (К. Келлен), а також послуговується інноваційними розробками в науці та «ґрунтується на науковому аналізі напрацювань психології та соціології, аналізі повсякденного життя пересічних громадян, виробляє певний набір точних правил з обов'язковою їх перевіркою» (Ільницький та ін., 2022, с. 45).

Всі ці підходи були використані і російською пропагандою, апробовані РФ під час підготовки до попередніх воєн: «1) маніпулювання історією з метою творення власного історичного міфу та побудови концепту “російського світу” з еклектичним поєднанням імперських і комуністичних російських нарративів; 2) формування “символіки війни”, покликаної “мобілізувати маси” на героїзоване насильство проти українців (використання “георгіївської стрічки” в її оновленій семантиці, створення відповідної теле-, аудіо-, кінопродукції з метою “ушляхення подвигу російського солдата”); 3) дегуманізація ворога (тобто українців) шляхом невинності права на розбудову власної держави, заперечення самодостатності української культури, ототожнення наших військових і громадсько-політичних діячів із “нацистами”» (Ільницький та ін., 2022, с. 53–54).

Ключовою ціллю російської пропаганди, звісно, є підриг довіри населення до української держави та пов'язаних із нею інституцій, її обороноздатності та національної безпеки, розкол українського суспільства шляхом ініціювання регіональних, соціальних і мовних конфліктів, зменшення довіри НАТО та ЄС, а також формування позитивного іміджу Росії у свідомості українців. Для цього російські політтехнологи та пропагандисти використовують різні методи, як-от: епізодичні докази (приклади, що підтримують необхідні наративи), «свідчення авторитетних особистостей» (використання відомих імен, яким люди довіряють, для просування певної ідеї), «гнилий оселедець» (здіяння неправдивих звинувачень із ме-

тою відволікання уваги громадян від важливих питань або дискредитації особи), стереотипне запитання «Де ви були останні вісім років?», вірусні повідомлення у Viber/WhatsApp/Telegram/Messenger як інструмент поширення паніки, застосування інформаційних ресурсів російської православної церкви (РПЦ) тощо. В цілому, російську пропаганду потрібно сприймати як багатогранною політичною технологією, так і складовою російської військової доктрини, що «базується на розробках Радянського Союзу і використовує більш агресивну наративну пропаганду в інформаційному та віртуальному просторі» (Міненко, 2023, с. 50).

З огляду на це, одним із пріоритетних завдань публічної бібліотеки є забезпечення інформаційної гігієни та інформаційної безпеки держави. Низка зарубіжних дослідників (Х. Реверс, Л. Корухо, М. Коннор Салліван) відзначають важливу роль бібліотечних фахівців як тих, хто перевіряє факти (fact-checkers), у боротьбі з фейковими новинами, адже вони цінують і пропагують рівний доступ до інформації, виходячи із субпозиції, що критичне та незалежне мислення – це необхідний ресурс для побудови демократичного соціуму. От тільки в цифрову епоху, коли постійно збільшується швидкість і кількість інформації, фахівці бібліотечно-інформаційної галузі стають більше схожими на просвітників, які опікуються інформаційною грамотністю населення (De Paor & Heravi, 2020). Саме інформаційна грамотність у поєднанні з навичками критичного мислення є ефективною зброєю у боротьбі з фейковими новинами, а бібліотекар – експерт із цієї «зброї» з відповідними компетенціями (Eva & Shea, 2018). С. Вейд і Дж. Хорнік (Wade & Hornick, 2018) стверджують, що бібліотечні працівники повинні навчити користувачів перевіряти достовірність й авторитетність джерел, допомогти у формуванні навичок, необхідних для критичного аналізу контенту та постів у соцмережах. Для цього потрібні чіткі критерії та питання як інструменти аналізу дописів (Чи може читач визначити автора? Чи можна його (автора) вважати надійним джерелом? Які докази використані для підтвердження положень статті? За якими критеріями оцінюємо джерело інформації? та ін.) (Wade & Hornick, 2018).

Українські дослідники А. Ржеуський та Н. Кунанець виокремили наступні аспекти формування університетськими бібліотекарями стратегії інформаційної безпеки: безпечне онлайн-обслуговування, достовірність інформації, соціальні мережі (де бібліотечний працівник виконує роль «інформаційного воротаря», тобто слідкує за розміщенням дописів від користувачів або сторонніх осіб, і вирішує, який контент транслювати через вебсторінку бібліотеки), месенджери (бібліотекарі як адміністратори при створенні спільнот у месенджерах) та віртуальні екскурсії і тури фондами книгозбірень. При цьому, щоб підвищити рівень інформаційної безпеки, потрібно, на думку авторів, також використати низку практик, з-поміж яких захист конфіденційної інформації (шифрування даних, регулярне оновлення паролів та перевірка безпеки сторонніх сервісів і контроль доступу до інформації), захист мережі та баз даних бібліотеки від несанкціонованого доступу, резервне копіювання даних, а також підвищення кваліфікації бібліотечного персоналу, коли йдеться про розуміння засад політики безпеки, навчання правилам інформаційної безпеки, організація тренінгів та семінарів (Ржеуський & Кунанець, 2023).

Це стосується і публічних бібліотек, які відіграють дуже важливу роль у медіаосвіті громадян і формуванні медіапросьюмерів, що теж є дійовим чинником

протидії російській пропаганді. З цією метою були створені проєкти, зокрема «Fake X» та ін., до яких долучилися Українська бібліотечна асоціація, Академія української преси, Інститут постінформаційного суспільства, Детектор Медія, IREX, Very Verified, EdEra, VoxCheck, Інтерньюз-Україна, а завдяки якісній співпраці з публічними та іншими бібліотеками розроблені та реалізовані такі проєкти, як StopFake, Дистанційний навчальний курс медіаграмотності для громадян, онлайн-курс «Новинна грамотність», тиждень медійної та інформаційної грамотності, «Фактчек: Довіряй-перевіряй», «Медіаграмотність: практичні навички», «МедіаРевізія» та ін. (Кривець, 2021, с. 72).

30 вересня 2022 р. виконавча директорка Благодійного фонду «Бібліотечна країна» Л. Шум у Всеукраїнський день бібліотек наголосила, що, враховуючи зовнішні виклики та загрози, українська бібліотека сьогодні має перетворитися на «міцний інформаційний тил і освітній фронт спілкування із зовнішніми аудиторіями в умовах сучасної війни» (*Війна за цінності*, 2022). І під цим «тилом» розуміються як функції консультативних і волонтерських центрів, гуманітарних штабів (як у випадку з Полтавською обласною науковою універсальною бібліотекою імені Котляревського та Львівською обласною бібліотекою для юнацтва), центрів психологічної підтримки, так і інформаційно-аналітичних осередків, що протидіють російським фейкам та закликають своїх відвідувачів дотримуватися інформаційної гігієни.

Наведемо кілька прикладів на підтвердження вищезазначеного. Так, із перших днів війни бібліотекарі Виноградівської публічної бібліотеки (Закарпатська область) одним зі своїх пріоритетів визначили захист інформаційного простору, тобто боротьбу з дезінформацією, фейками та кіберзагрозами, що у поєднанні з наданням емоційно-психологічної підтримки внутрішньо переміщеним особам і місцевим жителям громади відіграв важливу стабілізуючу роль. Бібліотечними працівниками були оформлені інформаційні стенди «Бібліотека інформує» та «Це повинен знати кожен»; підготовлені роздаткові інформаційні матеріали «Які заходи передбачає воєнний стан», «Онлайн-сервіси для пошуку допомоги під час війни», «Тримай в безпеці свої пристрої», «Як вберегти себе від фішингових атак», «Як захистити свої акаунти»; підготовлені тематична презентація «Ваш помічник на випадок надзвичайної ситуації» та мультимедійний інформакцент «Інформаційна війна: як протидіяти дезінформації та боротися з фейками» (Вашкеба, 2022).

З 23 лютого 2022 р. на сторінках блогу НБУ ім. Ярослава Мудрого розміщена виключно перевірена, правдива та найважливіша інформація, як-от: списки офіційних джерел інформації, життєво важливі інструкції та рекомендації, посилання на джерела, що розповідають про найближчі бомбосховища, список телеграм-каналів, які активно поширюють дезінформацію та беруть участь у кампаніях із дестабілізації ситуації в Україні, попередження про фішингові атаки, перелік актуальних чат-ботів і т. ін. Директорка централізованої бібліотечної системи Хмельницької територіальної громади Т. Козицька в ефірі програми «Віч-на-віч» провела урок медіаграмотності в умовах війни, кадри якої демонструвались на центральних телеканалах України. А директорка Дніпропетровської ОУНБ ім. Первоучителів слов'янських Кирила і Мефодія Н. Тітова закликала бібліотечну спільноту до проведення активної інформаційної роботи з викриття брехливої російської

пропаганди, розміщення в соцмережах і на сайтах своїх бібліотек достовірної інформації про злочини та безчинства російських військових: «...Кожна інформація, кожна фотографія повинна пересвідчити весь світ в їх карколомних злочинах проти людства. Хай у наших ворогів горить земля під ногами! А ми знаходимося на своїй землі, і перемога неодмінно буде за нами!» (Лагута, 2022).

Аналізуючи напрямки діяльності публічних бібліотек на Полтавщині в умовах війни, Д. Захарченко (2023) зазначає, що поряд із волонтерськими проектами благодійною діяльністю та організацією бібліотечних послуг бібліотеки регіону займаються ініціативним фондуванням (збирання документів, фактів, свідчень тощо про воєнні дії та злочини, які ляжуть в основу майбутніх документальних колекцій), інформаційно-просвітницькою роботою (представлення на блогах та сайтах публічних бібліотек важливої інформації для переселенців, організація тематичних заходів, різноманітних семінарів і вебінарів), захистом інформаційного простору (проведення освітніх заходів щодо протидії фейкам, дезінформації та боротьбі з кіберзагрозами та підготовка актуальної на час війни інформації) та наданням онлайн-підтримки (організація онлайн-лекцій із психологічної підтримки та спільно з медичними працівниками онлайн-тренінгів щодо надання першої домедичної допомоги, бібліотерапія, спільний перегляд кінофільмів тощо). Зрештою бібліотекарі «викривають фейки, здійснюють інформаційну аналітику, навчають інформаційній гігієні, цифровим технологіям, виступають провайдерами й носіями правдивої інформації та офіційних новин» (Захарченко, 2023, с. 75).

ВИСНОВКИ

Отже, нині публічні бібліотеки України опинилися перед викликами, які породжені російсько-українською війною, і одним із них є поширення російської пропаганди та проросійських наративів в інформаційному просторі нашої країни. Як мультифункціональні та інформаційні центри громад публічні бібліотеки в багатьох регіонах перетворюються на осередки протидії російській пропаганді, що вимагає від бібліотечних фахівців зміни підходів до роботи як з інформаційними джерелами, вебресурсами та соціальними мережами, так і зі своїми відвідувачами, які прямо або опосередковано постраждали від війни з РФ як країною-агресоркою. Інформаційна війна є одним із фронтів на полі бою, яким є повномасштабна збройна агресія, і тому публічні бібліотеки поряд із наданням психологічної допомоги та волонтерською підтримкою активізують соціально-комунікаційну діяльність, пов'язану із захистом інформаційного простору, а саме – боротьбою з фейками, дезінформацією та кіберзагрозами, акцентують увагу на інформаційній гігієні та активно провадять просвітницьку роботу, розуміючи, що медіаграмотність та медіапросьюмеризм є важливими складовими у протидії російській пропаганді. Для того, щоб публічні бібліотеки України перетворилися на надійний «інформаційний тил», вони повинні удосконалювати свої принципи і способи боротьби з дезінформацією, враховуючи кращі практики міжнародної співпраці у сфері протидії пропаганді, де поряд із фактчекінгом і розвитком критичного мислення належна увага приділяється підходам «контрзвинувачень» та «контрбренду», партнерським зв'язкам і співпраці, захисту мережі та баз даних бібліотеки від несанкціонованого доступу, підвищенню кваліфікації працівників

бібліотечно-інформаційної галузі в частині протидії дезінформації і пропаганді тощо. Усі ці аспекти та питання потребують поглибленого вивчення в контексті удосконалення роботи публічних бібліотеки України в умовах війни, що також є перспективними напрямками подальших досліджень.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

- Бугаєнко, К. С. (Уклад.). (2022). *Вплив російської збройної агресії на діяльність публічних бібліотек Черкаської області*. Комунальний заклад «Обласна універсальна наукова бібліотека імені Тараса Шевченка».
- Вашкеба, К. (2022, 30 вересня). *Публічні бібліотеки: тримаємо інформаційний фронт*. Регіональні новини. <https://regnews.com.ua/photo/publiczni-biblioteku-trymayemo-informacijnyj-front/>
- Війна за цінності: бібліотеки як центри боротьби на інформаційному фронті*. (2022, 30 вересня). Громадський Простір. <https://www.prostir.ua/?news=vijna-za-tsinnosti-biblioteku-yak-tsentry-borotby-na-informatsijnomu-fronti>
- Грачова, Н. М. (Уклад.). (2022). *Робота бібліотек в умовах воєнного стану* [Методичні поради]. Харківська обласна універсальна наукова бібліотека.
- Захарченко, Д. М. (2023). Публічні бібліотеки України під час війни: адаптація до нових реалій та визначення пріоритетів діяльності (на прикладі Полтавської області). В *Інформаційні технології і системи в документознавчій сфері* [Матеріали конференції] (с. 74–76). Донецький національний університет імені Василя Стуса.
- Ільницький, В., Старка, В., & Галів, М. (2022). Російська пропаганда як елемент підготовки до збройної агресії проти України. *Український історичний журнал*, 5, 43–55. <https://doi.org/10.15407/uhj2022.05.043>
- Костишко, Т. М. (2018, 1–2 листопада). Університетська бібліотека як мультифункціональний центр закладу вищої освіти. В *Науково-комунікаційний простір бібліотеки ЗВО: вимоги часу та реалії* [Матеріали конференції] (с. 42–46). Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова.
- Кривець, М. П. (2021). Роль публічних бібліотек у забезпеченні інформаційної безпеки та формуванні медійної грамотності особистості. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*, 4, 68–75. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.4.2021.249326>
- Кузнецова, Л. (2022). Публічні бібліотеки України в умовах воєнного стану: втрати і виклики. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, 10, 105–113. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.10.2022.269471>
- Лагута, Л. (2022, 1 березня). Публічні бібліотеки в реаліях війни. *Публічна бібліотека територіальної громади*. <https://oth.nlu.org.ua/?p=5687>
- Міненко, Є. (2023). Вплив російської пропаганди на суспільно-державну стабільність України: аналіз методів та наслідків. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління*, 3(69), 47–51. [https://doi.org/10.32689/2523-4625-2023-3\(69\)-6](https://doi.org/10.32689/2523-4625-2023-3(69)-6)
- Новальська, Т. В., Горбань, Ю. І., Бачинська, Н. А., & Пристай, Г. І. (2024). Публічні бібліотеки України як складова інформаційного супротиву російській агресії. *Вісник Харківської державної академії культури*, 65, 69–82. <https://doi.org/10.31516/2410-5333.065.05>
- Потіха, О. Б. (2023, 19 травня). Соціокомунікаційна діяльність бібліотек в реаліях війни. В *Соціокомунікаційна наука в парадигмі смислових трансформацій: суспільні виклики, тренди освіти і професійної діяльності* [Матеріали конференції] (с. 52–55). Державний податковий університет.

- Ржеуський, А. В., & Кунанець, Н. Е. (2023). Роль бібліотеки як соціального інституту в розвитку інформаційної безпеки. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*, 3, 5–12. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.3.2023.290974>
- Сердюк, С., & Герасимова, С. (2022). Бібліотеки України під час війни: адаптація до нових реалій та визначення пріоритетів. *Бібліотечний форум: історія, теорія і практика*, 3(29), 9–14.
- Спасскова, О. П., Панченко, І. В., & Максим, О. А. (Упоряд.). (2023). *Бібліотека у сучасному інформаційному просторі: проблеми та перспективи (до 100-річчя бібліотеки Університету Ушинського)* [Матеріали конференції]. Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».
- Як протидіяти російській пропаганді розказали медіа-експерти.* (б.д.). Центр міжнародної безпеки та партнерства. Взято 14 вересня 2024 з <https://www.ispc.org.ua/archives/1274>
- Cunningham, H. V., & Tabur, S. (2012). Learning space attributes: Reflections on academic library design and its use. *Journal of Learning Spaces*, 1(2). <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1152699.pdf>
- De Paor, S., & Heravi, B. (2020). Information literacy and fake news: How the field of librarianship can help combat the epidemic of fake news. *The Journal of Academic Librarianship*, 46(5), Article 102218. <https://doi.org/10.1016/j.acalib.2020.102218>
- Eva, N., & Shea, E. (2018). Marketing libraries in an era of "fake news". *Reference & User Services Quarterly*, 57(3), 168–171. <https://doi.org/10.5860/rusq.57.3.6599>
- O'Kelly, M., Scott-Webber, L., Garrison, J., & Meyer, K. (2017). Can a library building's design cue new behaviors?: A case study. *portal: Libraries and the Academy*, 17(4), 843–862. <https://doi.org/10.1353/pla.2017.0049>
- Wade, S., & Hornick, J. (2018). Stop! Don't share that story!: Designing a pop-up undergraduate workshop on fake news. *The Reference Librarian*, 59(4), 188–194. <https://doi.org/10.1080/02763877.2018.1498430>

REFERENCES

- Buhaienko, K. S. (Comp.). (2022). *Vplyv rosiiskoi zbroinoi ahresii na diialnist publichnykh bibliotek Cherkaskoi oblasti* [The impact of Russian armed aggression on the activities of public libraries in Cherkasy region]. Municipal institution "Taras Shevchenko Regional Universal Scientific Library" [in Ukrainian].
- Cunningham, H. V., & Tabur, S. (2012). Learning space attributes: Reflections on academic library design and its use. *Journal of Learning Spaces*, 1(2). <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1152699.pdf> [in English].
- De Paor, S., & Heravi, B. (2020). Information literacy and fake news: How the field of librarianship can help combat the epidemic of fake news. *The Journal of Academic Librarianship*, 46(5), Article 102218. <https://doi.org/10.1016/j.acalib.2020.102218> [in English].
- Eva, N., & Shea, E. (2018). Marketing libraries in an era of "fake news". *Reference & User Services Quarterly*, 57(3), 168–171. <https://doi.org/10.5860/rusq.57.3.6599> [in English].
- Hrachova, N. M. (Comp.). (2022). *Robota bibliotek v umovakh voiennoho stanu* [Work of libraries in the conditions of martial law] [Methodological advice]. Kharkiv Regional Universal Scientific Library [in Ukrainian].
- Ilnytskyi, V., Starka, V., & Haliv, M. (2022). Rosiiska propaganda yak element pidhotovky do zbroinoi ahresii proty Ukrainy [Russian propaganda as an element of preparation for armed aggression against Ukraine]. *Ukrainian Historical Journal*, 5, 43–55. <https://doi.org/10.15407/uhj2022.05.043> [in Ukrainian].
- Kostyrko, T. M. (2018, November 1–2). Universytetska biblioteka yak multyfunksionalnyi tsentr zakladu vyshchoi osvity [University library as a multifunctional center of a higher

- educational establishment]. In *Naukovo-komunikatsiyni prostir biblioteki ZVO: vymohy chasu ta realii* [Scientific and communication space of the library of the higher education institution: requirements of time and realities] [Conference proceedings] (pp. 42–46). Admiral Makarov National University of Shipbuilding [in Ukrainian].
- Kryvets, M. P. (2021). Rol publichnykh bibliotek u zabezpechenni informatsiinoi bezpeky ta formuvanni mediinoi hramotnosti osobystosti [The role of public libraries within ensuring information security and formation of media literacy of personality]. *Library science. Record Studies. Informology*, 4, 68–75. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.4.2021.249326> [in Ukrainian].
- Kuznetsova, L. (2022). Publichni biblioteki Ukrainy v umovakh voiennoho stanu: vtraty i vyklyky [Public libraries of Ukraine in terms of the martial state: losses and challenges]. *Ukrainian Journal on Library and Information Science*, 10, 105–113. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.10.2022.269471> [in Ukrainian].
- Lahuta, L. (2022, March 1). Publichni biblioteki v realiiakh viiny [Public libraries in the realities of war]. *Publichna biblioteka terytorialnoi hromady*. <https://oth.nlu.org.ua/?p=5687> [in Ukrainian].
- Minenko, Ye. (2023). Vplyv rosiiskoi propahandy na suspilno-derzhavnu stabilnist Ukrainy: analiz metodiv ta naslidkiv [The impact of Russian propaganda on the social and state stability of Ukraine: analysis of methods and consequences]. *Scientific Works of Interregional Academy of Personnel Management. Political Sciences and Public Management*, 3(69), 47–51. [https://doi.org/10.32689/2523-4625-2023-3\(69\)-6](https://doi.org/10.32689/2523-4625-2023-3(69)-6) [in Ukrainian].
- Novalska, T. V., Horban, Yu. I., Bachynska, N. A., & Prystai, H. I. (2024). Publichni biblioteki Ukrainy yak skladova informatsiinoho suprotyvku rosiiskii ahresii [Public libraries in Ukraine as a component of informational resistance to Russian aggression]. *Visnyk of the Kharkiv State Academy of Culture*, 65, 69–82. <https://doi.org/10.31516/2410-5333.065.05> [in Ukrainian].
- O'Kelly, M., Scott-Webber, L., Garrison, J., & Meyer, K. (2017). Can a library building's design cue new behaviors?: A case study. *portal: Libraries and the Academy*, 17(4), 843–862. <https://doi.org/10.1353/pla.2017.0049> [in English].
- Potikha, O. B. (2023, May 19). Sotsiokomunikatsiina diialnist bibliotek v realiiakh viiny [Socio-communicative activities of libraries in the realities of war]. In *Sotsiokomunikatsiina nauka v paradyhmi smyslovykh transformatsii: suspilni vyklyky, trendy osvity i profesiinoi diialnosti* [Socio-communicative science in the paradigm of semantic transformations: social challenges, trends in education and professional activity] [Conference proceedings] (pp. 52–55). State Tax University. [in Ukrainian].
- Rzheuskyi, A. V., & Kunanets, N. E. (2023). Rol biblioteki yak sotsialnoho instytutu v rozvytku informatsiinoi bezpeky [The role of library as a social institution in the development of information security]. *Library Science. Record Studies. Informology*, 3, 5–12. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.3.2023.290974> [in Ukrainian].
- Serdiuk, S., & Herasymova, S. (2022). Biblioteki Ukrainy pid chas viiny: adaptatsiia do novykh realii ta vyznachennia priorytetiv [Libraries of Ukraine during the war: adaptation to new realities and setting priorities]. *Bibliotechnyi forum: istoriia, teoriia i praktyka*, 3(29), 9–14 [in Ukrainian].
- Spasskova, O. P., Panchenko, I. V., & Maksym, O. A. (Comps.). (2023). *Biblioteka u suchasnomu informatsiinomu prostori: problemy ta perspektyvy (do 100-richchia biblioteki Universytetu Ushynskoho)* [Library in the modern information space: problems and prospects (to the 100th anniversary of the Ushynskyyi University library)] [Conference proceedings]. The state institution "South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynskyyi" [in Ukrainian].

- Vashkeba, K. (2022, September 30). *Publichni biblioteki: trymaiemо informatsiinyi front* [Public libraries: holding the information front]. *Rehionalni novyny*. <https://regnews.com.ua/photo/publichni-biblioteki-trymayemo-informacijnyj-front/> [in Ukrainian].
- Viina za tsinnosti: biblioteki yak tsenry borotby na informatsinomu fronti* [War for values: libraries as centres of struggle on the information front]. (2022, September 30). *Hromadskiyi Prostir*. <https://www.prostir.ua/?news=vijna-za-tsinnosti-biblioteki-yak-tsenry-borotby-na-informatsinomu-fronti> [in Ukrainian].
- Wade, S., & Hornick, J. (2018). Stop! Don't share that story!: Designing a pop-up undergraduate workshop on fake news. *The Reference Librarian*, 59(4), 188–194. <https://doi.org/10.1080/02763877.2018.1498430> [in English].
- Yak protydiaty rosiiskii propahandi rozkazaly media-eksperty* [Media experts tell us how to counter Russian propaganda]. (n.d.). International Security and Partnership Centre. Retrieved September 14, 2024, from <https://www.ispc.org.ua/archives/1274> [in Ukrainian].
- Zakharchenko, D. M. (2023). Publichni biblioteki Ukrainy pid chas viiny: adaptatsiia do novykh realii ta vyznachennia priorytetiv diialnosti (na prykladi Poltavskoi oblasti) [Public libraries of Ukraine during the war: adaptation to new realities and determination of activity priorities (on the example of Poltava region)]. In *Informatsiini tekhnologii i systemy v dokumentoznavchii sferi* [Information technologies and systems in the documentary sphere] [Conference proceedings] (pp. 74–76). Vasyl Stus Donetsk National University [in Ukrainian].

UDC 027.022(477):[316.658.4:316.774]-048.66:355.01(470:477)

PUBLIC LIBRARIES OF UKRAINE AS CENTRES OF COUNTERING RUSSIAN PROPAGANDA IN WAR CONDITIONS

Halyna Nudyshchuk,
PhD Student,
029 Information, Library and Archival Studies,
Kyiv National University
of Culture and Arts
(Kyiv, Ukraine)
e-mail: galina.nydishyk@gmail.com
ORCID ID: 0000-0001-9078-2605

The aim of the article is to study the role of Ukrainian public libraries as centres of countering Russian propaganda war conditions.

Research methods. This article uses the following set of approaches and methods: the concept of a library institution as a multifunctional hub or centre. This concept is correlated with the structural-functional, substantive and systemic approaches that help to reveal the potential of restructuring and multidimensionality of public libraries. The study also used the methods of content analysis and intent analysis in the context of professional improving the skills of library workers as an important link in counteracting dangerous and destructive information influences from the Russian Federation as an aggressor country.

Scientific novelty. For the first time, the status of Ukrainian public libraries as centres of counteracting Russian propaganda in wartime conditions is studied.

Main conclusions. Nowadays, Ukrainian public libraries are facing challenges posed by the Russian-Ukrainian war. One of these challenges is the spread of Russian propaganda and pro-Russian narratives in the informational space of our country. As multifunctional and community

informational centres, public libraries of many regions are turning into centres for countering Russian propaganda, which requires library professionals to change their approaches to working with information sources, web resources and social media, as well as with their visitors. Along with providing psychological help and active volunteer support, Ukrainian public libraries are intensifying social and communication activities related to the protection of the information space, namely, the fight against fakes, disinformation and cyber threats. They are focusing on information hygiene and persistently conducting educational work, understanding that media literacy and media prosumerism are important components in countering Russian propaganda.

Keywords: public libraries, Russian propaganda, disinformation, fakes, media literacy, information hygiene and security, educational work.

Стаття надійшла до редакції 01.10.2024 р.